



ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Загальні положення

- адаптаційний(5-6класи)
- базовепредметненавчання(7-9класи);

Державний стандарт базової середньої

середньоїосвіти.

Спілкування
іноземними
мовами

Математична компетентність

Навчання впродовж
життя

Ключові
компетентності

Компетентості в галузі природничих наук

Екологічна компетентність

Підприємливість
фінансова грамотність

Інформаційно-
комунікаційна
компетентність

Вільне
володіння державною
мовою

Іноваційність

Культурна
компетентність

Здатність спілкуватися
ідною мовою (школи
національних меншин)

Громадянська
і соціальна
компетентність

Наскрізні лінії ключових компетентностей

Читання з

розуміннямВисловленнявл

асноїдумки

Критичнетасистемнемислення

Творчість (творче

мислення)Ініціативність

Логічне обґрунтування

Самостійне розв'язання
проблемСпівпраця з іншими



Поточне

Формувальне

Оцінювання

Види оцінювання

Після кожного співвідношення
зробив язковими
результатами визначеними Держ
ж Стандартом)

ІНСТРУМЕНТАРІЙ
ОЦІНЮВАННЯ ВИЗНАЧАЮТЬСЯ
В
ТА ІНШИХ ОСВІТНІХ ПРОГРАМАХ
ТИПОВІЙ

!!!!

* **Вимоги до результатів навчання
та компетентностей учнів
визначено за 9 освітніми
галузями:**

* мовно-літературна

* математична

* природнича

* технологічна

* інформатична

* соціальна і здоров'язбережувальна

* громадянська та історична

* мистецька фізична культура.

ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

* розвиток особистості учня/учениці через осмис

лення історичних подій, цінностей, традицій, культури

Компетентніс

Вільневоло
діннядерж
авноюмово
ю

Уміння:

читатиірозумітипереклад,
писемніджерела,авторські
наісторичнітаактуальні
шукатиінформаціютавик

формулюватитависловлен
доконтексту;
володітитермінологією
рити (усно та письмово)
длясуспільства теми різ
публіцистичний,художній
вестиаргументованудиск
розпізнаватимовнізасоби
аніпуляції.

Ставлення:

повагадоукраїнськоїякде
умінняцінностікожноїмо
критичнесприйманняінф
характеру;
розуміннятавикористанн
відповідальнийспосіб

Ключові

компетентност

і

У

Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами

Здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної)

Уміння: (додатково до умінь, передбачених для вільного володіння державною мовою) творити (усно та письмово) тексти, що стосуються історії і сучасності національної (етнічної, мовної) спільноти в Україні; створювати інформаційні продукти, пов'язані зі історією, культурою і суспільством регіону та/або країни (регіонів та/або країн), з якою/якими пов'язане походження родини, предків; володіти основною термінологією рідної мови в межах проблематики громадянської та історичної галузі.

Ставлення:

знаходити і тримати інформацію про свою мову, висловлювати усно та письмово

іноземною мовою інформацію про історію та актуальні для суспільства теми;
спілкуватися з носіями інших мов для взаємообміну історичною та актуальною для суспільства інформацією.

Ставлення:

інтерес до історії та сучасності інших країн;
розуміння важливості вивчення іноземної мови для розширення кола спілкування та отримання інформації про освіту;
цінування культурної різноманітності, інтерес до різних мов і міжкультурного спілкування.

Уміння:

правильно оперувати цифровими даними, математичними поняттями для глибшого пізнання та пояснення минулих та сучасних суспільних подій;
перетворювати джерельну інформацію з однієї форми в іншу (текст, графік, таблиця, схема тощо) та використовувати її у поясненнях;
знаходити смислові зв'язки між фрагментами даних та джерелами різних видів;
користуватися математичними методами та даними, виявляти способи маніпулювання ними.

Ставлення:

прагнення обирати раціональні способи пояснення подій минулого, причин та можливих шляхів розв'язання сучасних соціальних, політичних, економічних проблем;
розуміння важливості математичного опрацювання даних для створення науково обґрунтованих висновків

Інноваційність

Уміння:

генерувати нові ідеї, оцінювати їхні переваги і ризики;
наводити історичні приклади впливу інновацій на
суспільне життя.

Ставлення:

готовність ініціювати, критично оцінювати та
впроваджувати нові знання, способи діяльності,
норми, що забезпечують сталий розвиток
громади та суспільства

Екологічна компетентність

Уміння:

визначати ризики та наслідки впливу людини
на природне
середовище, передбачати можливості екологічн
их загроз;
моделювати свою поведінку на основі розуміння
наявних екологічних
загроз; критично оцінювати роль людей та

Інформаційно-комунікаційна компетентність

пошукати, критично оцінювати, використовувати
маніпуляції історичною та актуальною
для суспільства інформацією у процесі аналізу
електронних медіа; дотримуватися авторського

права та етичних норм у роботі з інформацією та під час онлайн-спілкування;
створювати вербальні і візуальні тексти (графіки, діаграми, фільми), мультимедійні презентації соціального та історичного змісту та поширювати їх.

Ставлення:

критичне ставлення до інформації з різних джерел;
дотримання етичних норм у роботі із соціальною інформацією, під час спілкування в електронних соціальних мережах;
відповідальне використання засобів масової інформації;
пошанування авторського права

Навчання впродовж життя

Уміння:

визначати власні навчальні цілі; а
налізувати процес
власного навчання,
відстежувати зміни
у сприйнятті інформації;
знаходити й опрацьовувати
джерела спільно
значущої інформації, застосову
ючи для цього
доцільні методи;
визначати роль освіти,

знаннями соціального
та історичного змісту.

Ставлення:

відкритість до
постійного самонавчання та
взаємонавчання, бажання
ділитися
здобутими знаннями з
іншими

Громадянські та соціальні компетентності, пов'язані з ідеями демократії, справедливості, рівності, прав

людини, добробуту та здорового способу життя, усвідомлення рівних прав і можливостей

Соціальні компетентності, пов'язані з ідеями

добробуту та здорового способу життя, усвідомлення рівних прав і можливостей:

Уміння:

ідентифікувати себе як члена різних спільнот, громадянина/громадянку України; формулювати та відстоювати у дискусії власні погляди та переконання, конструктивно спілкуватися на різноманітні суспільно актуальні та історичні теми; знаходити історичні приклади розв'язання суперечностей і конфліктів; працювати в групі, досягати порозуміння та налагоджувати співпрацю з людьми з відмінними ідеями та цінностями, використовуючи власний тачужий, зокрема в зятій історії, досвід.

Ставлення:

усвідомлення цінності людини, її життя, здоров'я, честі і гідності, недоторканності і безпеки; повага до законів і традицій, досвіду інших народів, релігій та культур;

толерантне сприйняття і ставлення до життя своєї позиції

іншого, громадської думки, а також до особливостей соціальної поведінки, способу життя та форм самовираження людей;

керування власними емоціями, готовність до пошук компромісів;

волонтерство, підтримка громадських проєктів і ініціатив

, спрямованих на вирішення актуальних суспільних проблем

Уміння:
образомислититауявляти;
характеризувати основні
тенденції
розвиткукультури в минулому та
сьогоденні; використовувати
мистецькі артефакти
для пізнання минулого, осмислюв
ати творимистецтва в
історичному контексті; зіставляти
культури, їхні цінності,
традиції, спосіб життя;
виявляти вплив належності до
різних спільнот
ізовнішніх чинників формування його

проти дія і запобігання виявам
дискримінації та
нерівного ставлення;

поціновування соціальної культури
нагорода, пояснення його
переваг і викликів
в сучасному суспільстві;
свідоме збереження та
розвиток власної культури,
повага до культур інших
народів; відповідальна
поведінка та піклування
про пам'ятки культурної спадщини;
відкритість до міжкультурного діалогу

Підприємливість та фінансова грамотність

Підприємливість: ідеї та можливості; ресурси; трансформація вдії

Уміння:

використовувати досвід пізнання історії для обрання дієвих життєвих стратегій;

брати до уваги зміни, оцінювати їхні ризики та переваги для власного життя та життя спільноти;

виявляти інтереси різних спільнот / груп і шукати шляхи їхнього

узгодження для вирішення проблем;

планувати, організовувати, реалізовувати індивідуальні чи командні

проекти, оцінювати їхню ефективність, представ

результат власної та колективної діяльності, ініціативність, відкритість до нових ідей

Фінансовата економічна грамотність:

Уміння:

характеризувати економічну політику й розвиток торгівлі, визначати їхній вплив на суспільне життя; пояснювати, як організовані національні економіки та як економічні й фінансові процеси впливають на функціонування суспільства.

Ставлення:

усвідомлення економічних та соціальних можливостей і викликів, з якими стикається суспільство; здатність ухвалювати фінансові рішення, вести переговори, справлятися з невизначеністю та ризиком

[illegible]

Розрізняє економічні, політичні, культурно-інтелектуальні чинники розвитку суспільства і пояснює їх взаємовпливи (на основі отриманих знань) [9ГІО 1.2.1-1].	Встановлює взаємозв'язки між подіями, явищами, процесами, вчинками людей, наводить приклади [9ГІО 1.2.1-2].	Пояснює залежність перебігу історичних подій, явищ і процесів від людських вчинків в та панівних суспільних ідей [9ГІО 1.2.2-1].	Аргументує за допомогою історичних фактів вплив на поведінку людини подій політичного, економічного та духовного життя [9ГІО 1.2.2-2].
Розрізняє наміри та результати діяльності історичних і сучасних діячів та суспільних груп [9ГІО 1.2.2-3].	Висловлює обґрунтовані судження щодо ролі особи в минулому та сучасному [9ГІО 1.2.2-4].	Визначає передумови, розрізняє результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів [9ГІО 1.2.3-1].	Визначає критерії змін у житті суспільства (з до по мо го ю вч ит ел я) [9ГІО 1.2.3-2].
Висловлює судження щодо взаємодії [9ГІО 1.2.3-3].	Порівнює темпи і напрями історичних змін		

прогнозує суспільні(історичні)зміни [ГІО1.3]	вивченим періодом(епохою) відомійому/ їїісторичні події таособи, визначаєсфери суспільногожи ття,які зазнавали змін[6 ГІО1.3.1]. Пояснює,як життя людини ісуспільствазалеж итьвід природних змін,науково-техні чних	економічні,політичн і, соціальні,техноло гічнітакультурні зміни танаводитьприкла дивпливу цих зміннажиття людини ісуспільствавмину лому ітеперішньому [6 ГІО1.3.1-1]. Формулюєзапитання щодоможливого впливу тих чи іншихподійнажитт	розмежовуєісторичн і періоди (епохи) захарактерними знаками [9ГІО1.3.1]. Визначаєта характеризує причиново-наслідко візв'язки між подіями,явищами, процесамив часі та просторі [9ГІО1.3.2].
--	--	---	--

станомсуспільства
[6ГІО1.3.2-2]

явище, процеса історичний період [9 ГІО 1.3.1-1].
За історичними джерелами визначає період, епоху [9 ГІО 1.3.1-2].
Послугується історичною періодизацією для характеристики історичних подій, явищ, процесів [9 ГІО 1.3.1-3].
Пояснює причини і приводи, результати і наслідки історичних подій, явищ, процесів, використовуючи відповідні поняття і терміни [9 ГІО 1.3.2-1].

Спираючись на логіку причинно-наслідкових

і просторових зв'язків, прогнозує подальший перебіг подій, явищ, процесів та оцінює можливі зміни [9 ГІО 1.3.2-2].
Передбачає зміни в різних галузях суспільного життя, прогнозує пов'язані з ними ризики і переваги [9 ГІО 1.3.2-3]

. Геопросторове мислення,орієнтаціявсоціально-історичномупросторі,виявлення взаємозалежностейв розвитку суспільства,господарства,культуриідовкілля					
рієнтуєтьсясоціально-	Використовуєкартуякджерело	Виокремлює основніелементикартитапояснює	Окреслює просторові(територіальні)межі	Описує історичні події, явища іпроцесизакартою	
історичному	інформації	їхзначення	історичних подій,явищі	[9ГІО2.1.1-1].	
просторі	[6ГІО2.1.1].	[6ГІО2.1.1-1].	процесів;встановлює	Позначаєнакартіісторичніподії	
ГІО2.1]	Визначає	Зіставляєкартографічну	залежностіміж	таоб’єкти,перебігподій,явищ,	
	географіч нерозташуваннявідповідних/указаних природнихі соціальних об’єктів[6ГІО2.1.2]	інформацію різнихісторичних періодів[6ГІО2.1.1-2]. Співвідносить дані карти зіншими джереламиінформації (розповідьучителя, тексткнижкитощо) [6ГІО2.1.1-3]. Розрізняє відносно сталі тазмінні об’єктикарти [6ГІО2.1.1-4]. Визначаєорієнтацію об’єктів відносно сторінсвіту,суб’єктаспостереження [6ГІО2.1.2-1]. Визначаєна картіположення географічнихоб’єктів,культу	Позначає розміщенняоб’єктівна карті, прокладає уявні маршрути,визначаєвідстані [6ГІО2.1.2-3].	історичнимта географічним просторами[9ГІО 2.1.1]. Визначає локальний,регіональний ,національнийі глобальнийвиміриісторичних подій, явищ іпроцесів [9ГІО2.1.2].	

процесів
[9ГІО2.1.1-2].
Порівнює інформацію з
різних карт, визначає її
повноту та достовірність
[9ГІО2.1.1-3].
Перетворює інформацію з
історичних та географічних
карт, іншого умовно-графічно
го матеріалу
в текстову форму і навпаки
[9ГІО2.1.1-4].
Пов'язує історичні
факти та артефакти з
географічним просторо
м
[9ГІО2.1.2-1].
Визначає належність
культурно-історичних пам'я
ток, господарських об'єктів до
географічних,
етнографічних
та історичних регіонів, країн,
цивілізацій
[9ГІО2.1.2-2].
Відстежує і пояснює
змінність
і варіативність назв об'єктів і
історичного та географічног
о просторів
[9ГІО2.1.2-3].
Наводить приклад тривко

сті
і змінності географічних та і
сторичних назв (топонімів,

Виявляє взаємодію природного і соціального середовищ [ГІО2.2].	Пояснює, як географічне положення впливає на спосіб життя і світогляд людей [6ГІО2.2.1]. Виявляє вплив діяльності людини надовкілля [6ГІО2.2.2].	Виявляє чинники, що впливають на заняття людей, спосіб ведення господарства, соціальний устрій (клімат, географічне розташування, доступ до природних ресурсів) [6ГІО2.2.1-1].	приклад вплив діяльності людини надовкілля в часі просторі, взаємодії людини		Визначає зумовленість історичних подій, явищ, процесів, діяльність людей природно-географічним середовищем [9ГІО2.2.1]. Встановлює взаємозв'язок між діяльністю людей та станом природного середовища у минулому і с
---	---	---	---	--	---

овищах
[6ГІО2.2.1-2].

Наводить

Характеризує діяльність людини у природно-географічному середовищі в різних історичних періоди, наводить приклади впливу людини на природу в минулому і сьогоденні [9ГІО2.2.1-1].

устрій, визначає тенденції економічного розвитку [9ГІО2.2.2-2].

Знаходить достовірну інформацію про сутність екологічних проблем та пропонує способи їх вирішення

Формулює запитання щодо наслідків діяльності людини в природі [9ГІО2.2.2-1].

Характеризує чинники, що впливають на життя людей, спосіб ведення господарства, соціальний

Орієнтується у
громадському
просторі та долучається до
його формування
[ГІО2.3]

Пояснює, що таке громадський простір та його значення для суспільства [6ГІО2.3.1]

Пояснює відмінності між громадським та особистим простором [6ГІО2.3.1-1].
Наводить приклади і пояснює призначення об'єктів громадського простору в минулому і сучасності

чних об'єктів, а також для прогулянок і відпочинку [6ГІО2.3.1-3].
Пояснює потребу доступності громадського простору для людей з інвалідністю або малоомовних груп населення

Пояснює вплив різних чинників на формування громадського простору [9ГІО2.3.1].
Долучається до формування інклюзивного простору [9ГІО2.3.2].

пізнання
пам'яток історії та
культури, туристи

Пояснює важливість заходів щодо збереження і популяризації пам'яток історії, культури та туристичних об'єктів та береучасть у таких заходах [9ГІО2.3.2-1].
Береучасть у громадських ініціативах щодо формування інклюзивного простору [9ГІО2.3.2-2].

Характеризує стан об'єкта громадського простору за певними критеріями [9ГІО2.3.1-1].
Характеризує стан об'єкта громадського простору за певними критеріями [9ГІО2.3.1-2].

Пояснює критерії інклюзивності громадського простору

2.Критичнемислення,роботазрізнимиджереламиінформаціїтаформуванняісторичнообґрунтованих питань

Добираєджерел аісторичноїта суспільнозначу щоїінформації [ГІОЗ.1].	Розрізняєджер елінформації завидами [6ГІОЗ.1.1]. Добираєінфор маційніджерел аза пропонованою тематикоюта походженням[6 ГІОЗ.1.2].	Розрізняєд жерелінф ормації завидами[6 ГІО З.1.1-1]. Пояснює способинагрома дженнятапошук уінформації. Добираєін формацію зазаданими	Класифікуєд жерелістори чної тасуспільної інформаціїзав идамиі походженням [9ГІОЗ.1.1]. Добираєвідо мості,необхід ні длявиконання пізнавального	Розрізняєперв иннітавторинн і історичніджер ела[9ГІОЗ.1.1- 1]. Встановлює вид,час і місце появи,призна чення іавторство історич
--	---	--	---	---

інформацію
для виконання
завдання
, аргументу
є свій вибір.

Укладає сп

исок використаних

джерел,

ел,



Аналізує та синтезує історичну та суспільно значущу інформацію [ГІОЗ.2]	Використовує історичні та суспільно значущі інформаційні ресурси [6ГІОЗ.3.1-1]. Пояснює походження історичних медійних джерел зазовнішні ознаки [6ГІОЗ.3.1-2].	Визначає достовірність історичної та суспільної інформації [ГІОЗ.3]		Розрізняє факти і судження в запропонованому тексті/медіатексті [6ГІОЗ.3.1]. Оцінює інформацію з огляду на її достовірність, на дійсність і повноту [6ГІОЗ.3.2]	Формулює запитання щодо достовірності інформації з різних джерел [6ГІОЗ.3.1-1]. Застосовує критерії визначення достовірності інформації (з допомогою вчителя) [6ГІОЗ.3.1-2]. Розпізнає прояви маніпулювання інформацією на конкретних прикладах [6ГІОЗ.3.1-3]. Визначає ознаки, що пов'язують документи,	м періодом (в межах теми) [6ГІОЗ.3.2-1]. Зіставляє джерела інформації з поглядом
--	---	--	--	--	---	---

Визначає достовірність повноти джерел відповідно до усталених (самостійно заданих) критеріїв [9ГІОЗ.3.1]. Пояснює причини різних інтерпретацій історичної та суспільної інформації [9ГІОЗ.3.2]. Розпізнає способи маніпулювання інформацією та ознаки пропаганди [9ГІОЗ.3.3]	Застосовує критерії для визначення достовірності повноти інформації. Класифікує джерела інформації на підставі достовірності, надійності, повноти [9ГІОЗ.3.1-2]. Визначає вплив економічних, політичних, соціальних та культурних обставин на погляд і життєву позицію автора/авторки джерела [9ГІОЗ.3.2-1]. Наводить приклади різних тлумачень мовного з погляду інтересів	суб'єктивістського процесу [9ГІОЗ.3.2-2]. Виявляє факти маніпулювання масовою інформацією у текстових і візуальних джерелах [9ГІОЗ.3.3-1]. Наводить приклад ідії пропаганди в суспільстві [9ГІОЗ.3.3-2]
--	---	---

2. Системне мислення, виявлення взаємопов'язаності, взаємозалежності та взаємовпливів історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміння множинності трактувань минулого і сучасного та іставлення їхніх інтерпретацій

Систематизує й узагальнює соціальну та історичну інформацію [ГІО 4.1]	Упорядковує відомості про особу, подію, явище, процес, пам'ятку історії (за заданими критеріями) [6ГІО4.1.1]. Розрізняє пам'ятку історії та культури, історичні події, осіб та їхні вчинки, соціальні об'єкти та явища за певними ознаками [6ГІО4.1.2]	Добирає приклади, які розкривають поняття/терміни, що використовуються в межах теми [6ГІО4.1.1-1]. Використовує у поясненнях інформацію з різних джерел, зокрема тексти та відеоматеріали, усні історичні свідчення, музейні експозиції, власні спостереження тощо [6ГІО4.1.1-2]. Порівнює однотипні пам'ятки історії, природи та культури і	Встановлює системно-структурні зв'язки в історичному процесі [9ГІО4.1.1]. Визначає властивості суспільно-історичної спільноти за її складниками: політика, економіка, соціальна сфера, культурно-інтелектуальна діяльність [9ГІО4.1.2]. Узагальнює, деталізує (конкретизує) історичну інформацію, шукає аналогії в явищах і процесах суспільно-історичного розвитку, діяльності людей [9ГІО4.1.3]	Визначає поєднання політичних, економічних, соціальних, технологічних, культурних та інших чинників, які впливали на одиницю історичної епохи [9ГІО4.1.1-1]. Формулює запитання щодо взаємодії суспільно-історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей, робить припущення
---	--	--	---	--

[9ГІО4.1.2-1].

Пояснює на прикладах
відмінності між
суспільними систем
ами,
характеризує стабіл
ьний та
нестабільний стани і
сторичних спільнот,
пояснює причини
цих
станів [9ГІО4.1.2-2]

•
Розрізняє коротко- та до
вготривалі явища та
процеси
в хронологічному,
географічному, людськ
ому вимірах.
Пропонує (з допомогою в
чителя)
способи розв'язання
наявних суспільних пр
облем, які мають

Добирає та оцінює аргументи [ГІО4.2]	Використовуєджерела для опису історичних подій, явищ, процесів, діяльності людей	Визначає придатність отриманої інформації для добору аргументів за допомогою вчителя [6 ГІО4.2.1-1]. Описує і характеризує	Знаходить та використовує інформацію про історичний факт, артефакт, історичну особу для пояснення	Досліджує історичні джерела, використовує доведення та спростування для аналізу історичних процесів
	[6 ГІО4.2.1].	запевним алгоритмом багатовимірності	[9 ГІО4.2.1-1].	

Аргументовано пояснює перебіг і сутність історичних і сучасних подій, явищ, процесів, діяльності людей [6 ГІО4.2.2].	пам'ятку природи, історії та культури [6 ГІО4.2.1-2]. Формулює судження про вчинки історичних осіб та сучасних діячів, події, явища, процеси, спираючись на отримані знання та власний досвід [6 ГІО4.2.2-1]. Послідовно викладає інформацію, бачить	виступ з дотриманням структури [6 ГІО4.2.2-2].	історичних процесів [9 ГІО4.2.1]. Добирає логічні й достатні аргументи для підтвердження певного судження [9 ГІО4.2.2]. Дискутує стосовно значущих для суспільства питань минулого та сучасного [9 ГІО4.2.3].
--	--	--	---

Використовує інформацію із суміжних галузей знань для характеристики минулих і сучасних суспільних подій, явищ, процесів[9 ГІО4.2.1-2].

Розпізнає тенденційну інформацію

•

Виявляє суперечності, логічні та фактологічні помилки в аргументах[9 ГІО4.2.2-2].

Чітко формулює та висловлює судження стосовно суспільних ідей, використовуючи власний досвід, різні види інформації

Аргументує власні судження

допомогою історичних фактів, наявних досліджень, доступних історичних джерел та спираючись

Інтерпретує факти, явища, процеси з минулого і сучасного. Формулює судження, гіпотезу [ГІО4.3].	Оцінює значення події, явища, цінність пам'ятки культури для конкретного історичного періоду [6ГІО4.3.1].	Визначає значущість історичної та сучасної події для людини і суспільства [6ГІО4.3.1-1]. Висловлює припущення стосовно можливого перебігу історичних подій [6ГІО4.3.1-2]. Виявляє розбіжності в тлумаченнях минулого та сучасного на конкрет	Пояснює способи пізнання минулого та причини різних трактувань історичних подій, явищ і процесів, оцінки діяльності історичних осіб [9ГІО4.3.1]. Витлумачує історичну реальність (події, явища, процеси) у причиново-наслідкових і системно-структурн	Описує, аналізує, оцінює різні інтерпретації історичних подій, явищ, процесів, діяльності історичних осіб [9ГІО4.3.1-1]. Виявляє витoki різних тлумачень минулого, наводить приклади контроверсійних питань [9ГІО4.3.1-2]. Пояснює вплив конкретного
---	---	--	--	--

наводить приклади єдності, розмаїття

і багатомірності

минулого та

його впливу

на сучасність

[9 ГІО 4.3.2-2].

Висуває гіпотези,

спираючись на

знання

і розуміння, стосовно

но

впливу історичних

подій

на майбутнє

Втілює результати

пізнавальної діяльності

ості

2. Усвідомлення власної гідності, діяльність з опорою на власні права і свободи, повага прав і гідності інших осіб, толерантність, протидія виявам дискримінації та нерівного ставлення				
Формує себе	Пізнає себе як	Обґрунтовує унікальність та	Аналізує свою	Визначає та пояснює, щодо якого/неї
як особистість неповторну	неповторність кожної людини	належність до різних	означає належність до соціокультурної	
її частина соціуму, усвідомлює власну	особистість, наділену гідністю [6ГІО5.1.1]. Ідентифікує себе	Поводиться з повагою до гідності інших осіб Розрізняє та ідентифікує локальні, регіональні, національно-культурні	спільнот [9ГІО5.1.1]. Пізнає себе, свої якості та здібності,	спільноти Пояснює, як належність до різних спільнот та зовнішні чинники впливають на формування його/її
гідність	як член різних	спільноти, співвідносить себе з ними і розвиває її	поглядів та переконань	
[ГІО5.1]	спільнот, громадянину/громадянку України [6ГІО5.1.2]. Пояснює правила, яких має дотримуватися у цих спільнотах [6ГІО5.1.3]. Керує власними емоціями	[6ГІО5.1.1-3]. Детально описує та характеризує в цілому себе й інших за різними ознаками (інтереси, світогляд та ін.) [6ГІО5.1.1-4]. Обґрунтовує користь обміну досвідом та взаємонавчання; пояснює значення освіти в житті людини [6ГІО5.1.2-1].	конструктивної їх реалізує [9ГІО5.1.2]. Демонструє розуміння ідентичності людини та способи її обстоювання у шкільній спільноті [9ГІО5.1.3]. Пояснює, що означає бути відповідальним	[9ГІО5.1.1-2]. Визначає свої сильні та слабкі сторони та формулює способи самовдосконалення [9ГІО5.1.2-1]. Оцінює та контролює вплив емоцій на свою поведінку Планує своє життя у коротко- та/або довготривалій перспективі, планує способи досягнення своїх цілей Формулює й аргументовано висловлює,
	[6ГІО5.1.4].	Описує соціокультурні практики	громадянином України	відстоює у дискусії власні погляди та
Пояснює своє право на		особистий простір (приватність)	їх право інших на це [6ГІО5.1.5]	

а може

різних спільнот, до яких належить, порівнює їх з іншими (вподобання уїжі, способи привітання та звертання до людей, формули ввічливості тощо)
Пояснює, як людина впливає на різні спільноти і державу своєю діяльністю [6ГІО5.1.2-3].
Адаптує свою поведінку до нових ситуацій, зважаючи на набутий досвід [6ГІО5.1.3-1].
Гнучко та конструктивно взаємодіє з новими людьми, адаптується до нових місць та ситуацій
Визначає негативні емоції та застосовує способи їх опановування та реакції на них
Дотримується вимог щодо

переконання
Пояснює поняття «гідність» та ідентифікує в минулому та сучасності випадки обстоювання та порушення гідності людини
Обґрунтовує необхідність поваги до власної гідності та гідності іншої людини [9ГІО5.1.3-2].
Аналізує шкільне середовище з погляду поваги до гідності та дотримання прав людини (за визначеним критеріями) [9ГІО5.1.3-3].
Характеризує роль держави та демократії щодо забезпечення прав людини і створення умов для розвитку особистості [9ГІО5.1.4-1].
Обмірковує, що він/вона

Дієз урахуванням принципів прав людини, прав та обов'язків громадянина [ГІО5.2]

Пояснює базові права людини, зокрема дитини, і механізми їхньої реалізації та захисту [6ГІО5.2.1].

Проти діє порушенням прав людини [6ГІО5.2.2]

Пояснює, чому і якими правами від народження аділена кожна людина [6ГІО5.2.1-1].

Пояснює, як держава забезпечує реалізацію прав людини (зокрема дитини) [6ГІО5.2.1-2].
Обговорює важл

необхідність захищати права людини й громадянина та дотримуватися обов'язків громадянина [6ГІО5.2.2-2].

Обґрунтовує небезпеку замовчування порушення прав

Відстоює необхідність захисту прав і гідності людини [9ГІО5.2.1].

Дотримується законів, суспільних норм і правил, які не суперечать правам людини і принципу поваги до людської гідності [9ГІО5.2.2]

ини [6ГІО5.2.2-1].
Обґрунтовує

Ідентифікує та моделює ситуації, пов'язані з порушення прав людини, та обирає способи захисту цих прав [9ГІО5.2.1-1].	особи, групи людей їй суспільства загалом [9ГІО5.2.2-2].
Аргументує важливість міжнародних і національних документів, що містять стандарти прав людини [9ГІО5.2.2-1].	Розрізняє права людини і обов'язки громадянина, пояснює взаємозв'язок між правами і потребами та правомізацією. Дотримується законності і надає перевагу суспільним нормам
Пояснює різницю між поколіннями прав людини і значущість прав людини для	

Поважає розмаїття серед людей, протидіє й запобігає виявам дискримінації та утисків [ГІО 5.3]	Конструктивно взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями [6 ГІО 5.3.1] Протидіє утискам, насиллю (булінгу), виявам нерівності або несправедливості [6 ГІО 5.3.2]	Наводить приклади етнічного, релігійного, культурного та іншого розмаїття в Україні та світі у минулому і теперішньому [6 ГІО 5.3.1-1]. Пояснює причини та наслідки розмаїття в сучасній Україні, аналізує культурне розмаїття України	Взаємодіє з людьми з відмінними ідеями та цінностями Ідентифікує випадки дискримінації (у т. ч. утисків), булінгу (цькування) та визначає їх наслідки для особи і групи осіб, до якої ця особа належить Наводить історичні та сучасні приклади виявів дискримінації та її подолання	Цінує соціальну та культурну розмаїття, пояснює його переваги і виклики в сучасному суспільстві [9 ГІО 5.3.1]. Створює безпечне середовище, вільне від утисків, насилля (булінгу), виявів нерівності або несправедливості [9 ГІО 5.3.2]
---	--	---	--	--

його цінності та діє у суспільстві, виявляє зацікавленість у переконаннях інших людей

Аналізує склад сучасного суспільства, своє місце у ньому [9 ГІО5.3.1-1].

Презентує здобутки рідної і інших соціокультурних спільнот

Розкриває сутність принципу недискримінації і виявляє його порушення у повсякденному житті і медіаповідомленнях

[9 ГІО5.3.1-3].

Розрізняє додаткові можливості (привілеї) та обмеження за різними ознаками

Пропонує способи залучення (інклюзії)

різних людей у спільноті різного порядку,

враховує при цьому думку людей, які потребують такого залучення

Аналізує причини та наслідки дискримінації та утисків в минулому і сьогодні

Пропонує, як протистояти випадкам дискримінації.

Пояснює природу виникнення

2. Дотримання демократичних принципів, конструктивна взаємодія з друзями, шкільною спільнотою, місцевою громадою і суспільством загалом, долучення до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем

Застосовує принципи та механізми демократії [ГІО6.1]	Дотримується спільних встановлених правил [6 ГІО6.1.1]. Бере участь у процедурах шкільного / класного самоврядування та ухваленні рішень [6 ГІО6.1.2]	Аналізує шкільні правила та процедури з погляду дотримання прав людини (у т.ч. недискримінації) та поваги до гідності людини [6 ГІО6.1.1-1]. Аргументує потребу спільних правил і законів, а також необхідність їх дотримуватися [6 ГІО6.1.1-2].	оцінює їхню роботу [6 ГІО6.1.2-1]	Тлумачить сутність принципів та механізмів демократії, визнає її цінність [9 ГІО6.1.1]. Застосовує принципи та механізми демократії у шкільному житті [9 ГІО6.1.2]
--	--	---	-----------------------------------	---

Характеризує роль Конституції України, засади діяльності та компетенцій вищих органів влади в Україні, а також самоврядних територіальних пілнот, механізми їх формування та діяльності [9 ГІО6.1.1-1]. Пояснює та ілюструє принцип верховенства права і розподіл гілок влади, ознаки правової держави і громадянського суспільства [9 ГІО6.1.1-2].	Наводить приклади, як громадяни можуть впливати на політичний суспільний процеси [9 ГІО6.1.2-1]. Застосовує окремі механізми безпосередньої (прямої) демократії, зокрема електронної [9 ГІО6.1.2-2]. Використовує принципи врядування, долучається до розробки правил, які діють у школі і громаді, виявляє випадки їх порушення	[9 ГІО6.1.2-3]
---	---	-----------------------

Бере участь у розв'язанні проблем спільнот [ГІО6.2]	З допомогою вчителя долучається до вирішення проблемі з них спільнот, враховуючи інтереси їхніх представників [6 ГІО6.2.1]. Розвиває емпатію [6 ГІО6.2.2]	Визначає, що влаштовує/ не влаштовує у знайомому оточенні [6 ГІО6.2.1-1]. Пропонує, як можна змінити те, що їй/його не влаштовує [6 ГІО6.2.1-2]. Бере до уваги і зважає у власній поведінці на інтереси класної та інших спільнот, до яких належить [6 ГІО6.2.1-3]. Визначає способи власної співучасті у житті класу/ школи/ родини/	участь у громадських заходах [6 ГІО6.2.1-8]. Пояснює, що вдалося досягти привикання до роботи, а що ні. Описує почуття, емоції та потреби, що мають інші люди [6 ГІО6.2.2-2]. Намагається зрозуміти краще своїх друзів, уявляючи, як та чи інша ситуація виглядає з їхнього погляду. Зважає на емоції та почуття інших людей у своїй поведінці	Долучається до вирішення проблемі з них спільнот, враховуючи інтереси їхніх представників /представниць [9 ГІО6.2.1]. Розвиває емоційний інтелект [9 ГІО6.2.2]
--	--	--	--	---

Докладно описує проблеми, зякимистикаютьсярі зніспільноти. Пропонує декількаваріантівви рішенняпроблемвід повідної спільноти й обираєнайоптималь ніший Виявляєінтереси різнихспільнот/ груп і шукає шляхи їх(інтересів) узгодженнядля вирішенняпроблем відповідних спільнот/групВиз начає способи власноїучасті ужиттікласу/ школи/родини/ місцевої спільноти[9 ГІО6.2.1-4]. Розкриває суть та значенняЦілей сталого розвитку ООН[9 ГІО6.2.1-5].	Критично оцінює роль людейтаурядівдержавудосягненніЦілейсталого розвиткуООН Спільно з одноліткамииусв ідомлено бере участь угромадських заходах абоорганізовуєїх [9 ГІО6.2.1-7]. Оцінюєякістьвиконанняроботи за допомогою рефлексіїтаконструктивного зворотногозв'язку Дієдоброчесно,з
--	---

Осмилює зв'язки між минулим і сучасним громадянсько-політичним життям [ГІО6.3]	Описує минуле та сучасне, використовуючи громадянсько-політичні поняття: демократія, свобода, права, право/ закон та ін. [6 ГІО6.3.1]	Пояснює значення громадянсько-політичних понять (зокрема демократія, свобода, права, право/закон) з допомогою вчителя [6 ГІО6.3.1-1]. Застосовує відповідні поняття в порівняльному описі історичних та сучасних дій та подій [6 ГІО6.3.1-2]. Розрізняє повноваження органів влади і	; пояснює їхній вплив на людину, конкретно соціальні групи та суспільство в цілому у минулому та	Аналізує суспільно значущі процеси [9 ГІО6.3.1].
---	--	---	---	---



	у житті суспільства, пов'язаних із різними чинниками		
--	---	--	--

Аналізує
політичне, суспі
льне і культурне
життя в Україні та
світі, виклики для
демократії
і прав людини
[9 ГІО6.3.1-1].

Аналізує приклади
вирішення
конфліктних ситуаці
й в
українському суспіл
ьстві та світі [9
ГІО6.3.1-2].

Пропонує способи
подолання
конфліктів, розв'яз
ання
соціальних, політи
чних та
інших суперечност
ей
[9 ГІО6.3.1-3].

Пояснює переваги р
инкової економіки
та важливість чесної
конкуренції для
розвитку суспільств
а
[9 ГІО6.3.1-4]